

บ้านมั่นคงเมืองสุรินทร์ ... จากชุมชนแออัดที่บุกรุกเมืองโบราณ สู่มุมชนแห่งความยั่งยืน

เรื่อง : ดวงเดือน งามโฉม/ จิราพร ทวีดำรงพันธ์

เรียบเรียง : ณัฐฉิณันท์ นันทะเสนา/ เรวดี อุลิต

สุรินทร์ : มรดกเมืองโบราณกับความท้าทายของชุมชนเมือง

เมืองสุรินทร์ไม่ได้เป็นเพียงแค่เมืองปัจจุบัน แต่มีรากฐานมาจากชุมชนโบราณที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ซึ่งโดดเด่นด้วยลักษณะแผนผังเมืองเป็นเนินดินและมีคูน้ำคันดินล้อมรอบถึง 2 ชั้น ทั้งเมืองชั้นในที่เป็นรูปวงรีและเมืองชั้นนอกที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แนวคูเมืองที่ยังคงสภาพสมบูรณ์ส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีต และได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโดยกรมศิลปากรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521

ในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีประชากรเข้ามาอาศัยและตั้งชุมชนอยู่แล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป การพัฒนาของเมืองและระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงได้ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ๆ ตามมา ผู้คนต้องเผชิญกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ความวุ่นวาย และความตึงเครียดในเมือง ขณะเดียวกันปัญหาความเดือดร้อนก็ปรากฏชัดขึ้น โดยเฉพาะการที่ผู้มีรายได้น้อยจำนวนมากต้องบุกรุกเข้าอยู่อาศัยในพื้นที่โบราณสถาน ทั้งในพื้นที่กำแพงเมือง คูเมือง และพื้นที่สาธารณะ ทำให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดและไม่มี ความมั่นคงในชีวิต อีกทั้งยังขาดอาชีพและรายได้ที่แน่นอน ซึ่งเป็นความท้าทายสำคัญที่เมืองสุรินทร์ต้องเผชิญอยู่

บ้านมั่นคงเมืองสุรินทร์: จากชุมชนแออัดสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในอดีตชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ประสบปัญหาความแออัดและที่อยู่อาศัยที่ไม่มั่นคง บ้านเรือนส่วนใหญ่สร้างจากไม้และสังกะสีเก่า ทำให้ไม่คงทนแข็งแรงและไม่มีความปลอดภัย แต่ในปี 2546 ได้มีการนำโครงการบ้านมั่นคงเข้ามาพลิกโฉมชุมชน โดยเริ่มจากชุมชนหนองบัวเป็นแห่งแรก ชาวบ้านกว่า 140 ครัวเรือนได้ร่วมกันสร้างบ้านในรูปแบบทาวน์โฮม 2 ชั้น ซึ่งมีการจัดสรรพื้นที่อย่างเป็นระเบียบและมั่นคง

บ้านมั่นคงชุมชนหนองบัว

บ้านมั่นคงชุมชนถนน

ความสำเร็จของโครงการได้ถูกขยายผลไปยังชุมชนอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง โดยมีถึง 11 โครงการภายใต้การดำเนินงานของสหกรณ์บริการบ้านมั่นคงเมืองสุรินทร์ ซึ่งรวมถึงชุมชนสำคัญอย่างศรีบัวราย ศรีไพทสมันต์ และพรหม

เทพ การทำงานร่วมกันของชุมชนเหล่านี้ได้ช่วยแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยให้แก่ชาวบ้านที่เดือดร้อนในเขตเทศบาลได้กว่า 1,200 ครัวเรือน ทำให้พวกเขามีบ้านที่แข็งแรง ปลอดภัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ทั้งนี้ การที่ชุมชนได้ย้ายจากบ้านเก่าที่ทรุดโทรมมาสู่บ้านใหม่ที่มีความมั่นคง ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเมืองสุรินทร์ ตัวอย่างเช่น การมีบ้านที่สร้างอย่างแข็งแรงและเป็นระเบียบเรียบร้อยช่วยยกระดับความปลอดภัยให้แก่ผู้อยู่อาศัยโดยเฉพาะเด็กและผู้สูงอายุ จากเดิมที่ต้องเสี่ยงอันตรายจากบ้านที่ผุพัง การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงช่วยสร้างรากฐานที่มั่นคงในชีวิต ทำให้พวกเขาารู้สึกปลอดภัยและลดความกังวลในการใช้ชีวิตประจำวัน สิ่งที่ส่งผลตามมาจากการพัฒนาเรื่องบ้าน คือ สภาพแวดล้อมที่สะอาดและเป็นระเบียบ ส่งผลดีต่อสุขภาพจิตของคนใน

ครอบครัว การมีพื้นที่ส่วนตัวที่เหมาะสมช่วยลดความเครียดและสร้างบรรยากาศที่ดีภายในบ้าน นอกจากนี้ บ้านที่ถูกสุขลักษณะและปลอดภัยยังช่วยลดความเสี่ยงจากการเจ็บป่วยที่อาจเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขอนามัยได้อีกด้วย

ปรับสภาพแวดล้อม เปลี่ยนพื้นที่ร้างให้มีชีวิตสำหรับคนทุกช่วงวัย

ในอดีตสภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองสุรินทร์มีพื้นที่รกร้างและไม่เป็นระเบียบ แต่จากการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ชุมชนได้พลิกฟื้นสภาพแวดล้อมให้กลับมาอยู่อาศัยและปลอดภัยอีกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการจัดระเบียบและทำความสะอาดบริเวณบ้านและสิ่งแวดล้อมรอบชุมชน การเพิ่มแสงสว่าง รวมถึงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและการปรับปรุงทางเดินให้สะดวกสบายปลอดภัยและเหมาะสมต่อการใช้ชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและเด็กๆ ในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ คือ การเปลี่ยนพื้นที่รกร้างให้เป็นสนามเด็กเล่นและลานกิจกรรม ซึ่งกลายเป็นศูนย์รวมของคนทุกวัยในชุมชน ทำให้เด็กและเยาวชนมีพื้นที่ทำกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกัน ลดการติดหน้าจอ โทรศัพท์มือถือ ขณะที่ผู้ใหญ่ก็ได้ใช้ลานกว้างเป็นพื้นที่ออกกำลังกายและจัดกิจกรรมต่างๆ โดยเทศบาลเมืองสุรินทร์ได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ ทั้งกิจกรรมนันทนาการสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การทำอาหาร และการร้อยลูกปัด ทำน้ายาล้างจาน น้ายาซักผ้า เป็นต้น ซึ่งช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีและสร้างความผูกพันที่แข็งแกร่งให้กับคนในชุมชน

พลังแห่งการออม : เมื่อคนเมืองสุรินทร์สร้างความมั่นคงด้วยตัวเอง

ในชุมชนเมืองสุรินทร์ ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างรากฐานที่มั่นคงให้กับชีวิตด้วยการจัดตั้งระบบการออมและสวัสดิการที่เข้มแข็ง เริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนเพื่อเป็นทุนในการสร้างบ้านและการออมเงิน เพื่อเก็บเงินไว้ใช้ในอนาคต ซึ่งให้สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพและใช้ในชีวิตประจำวันด้วยอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าการกู้จากธนาคารและการกู้เงินนอกระบบอย่างมาก

นอกจากนี้ ยังมีการตั้งกองทุนที่หลากหลายเพื่อรองรับทุกสถานการณ์ ตั้งแต่ปี 2550 มีกองทุนสวัสดิการเทศบาลเมืองสุรินทร์ หรือ "ออมวันละบาท" ซึ่งเก็บเงินเพียงเดือนละ 30 บาท หรือปีละ 365 บาท แต่สามารถดูแลสมาชิกได้ตั้งแต่เกิด เจ็บป่วย ไปจนถึงเสียชีวิต รวมถึงมอบเงินช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลและค่าจัดงานศพ ปัจจุบันมียอดกองทุนสวัสดิการวันละบาท จำนวน 7,208,041 บาท และยังมีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาเมืองสุรินทร์ ในปี 2554 เพื่อเป็นศูนย์รวมของการส่งเสริมการออมของสมาชิกและกลุ่มชุมชน โดยสมาชิกส่งรายเดือน เดือนละไม่ต่ำกว่า 100 บาท กรณีที่เป็นกลุ่มขั้นต่ำ 500 บาท และสูงสุดไม่เกิน 1,000 บาท/เดือน ปัจจุบันมีสมาชิกมาจากโครงการบ้านมั่นคง 5 ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ สมาชิก 153 คน เงินกองทุนรวม 1,268,937.95 บาท กองทุนดังกล่าวจะเป็นกองทุนหมุนเวียนให้สมาชิกสามารถกู้ยืมไปซ่อมแซมบ้าน หรือใช้ในยามฉุกเฉินต่างๆ ได้อย่างทันท่วงที ตัวอย่างการใช้เงินกองทุนในกรณีฉุกเฉินในช่วงที่ผ่านมา เช่น ในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด - 19 คณะกรรมการมีการนำเงินกองทุนซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคไปแจกจ่ายให้กับคนในชุมชนต่างๆ และจัดตั้งครัวกลางทำอาหารแจกจ่ายให้กับผู้ที่ถูกกักตัวอยู่ที่บ้าน

จากการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ทั้งการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนและกองทุนพัฒนาเมืองสุรินทร์ ช่วยให้ชาวบ้านเข้าถึงแหล่งทุนดอกเบี้ยต่ำสำหรับประกอบอาชีพและใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้พวกเขาสามารถหลีกเลี่ยง

การกู้เงินนอกระบบที่มีดอกเบี้ยสูง ซึ่งเป็นการลดภาระหนี้สินและเพิ่มสภาพคล่องทางการเงินให้กับครัวเรือน และจากการที่มีกองทุนปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีกองทุนรักษาดิน-บ้านปัจจุบันมียอดสะสม 110,100 บาท ที่ช่วยยกระดับความมั่นคงปลอดภัยเรื่องที่อยู่อาศัยระยะยาว สำหรับกองทุนสวัสดิการชุมชน ทำให้ชาวบ้านสามารถรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันได้ ไม่ว่าจะเป็นการเกิด เจ็บป่วย หรือเสียชีวิต การเงินช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลและค่าจัดงานศพทำให้ช่วยแบ่งเบาภาระทางการเงินที่หนักอึ้งของครอบครัวได้เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ การใช้เงินกองทุนในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น การจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคในช่วงโควิด-19 ยังแสดงให้เห็นว่าระบบนี้พร้อมที่จะยื่นมือเข้าช่วยเหลือสมาชิกในยามวิกฤตอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังมีกองทุนผู้นำเมือง ที่ใช้ในการสนับสนุนและเป็นสวัสดิการให้กับผู้นำเมือง ปัจจุบันมียอดสะสมจำนวน 54,080 บาท

สร้างรายได้ สร้างอาชีพ: เมืองสุรินทร์พลิกชีวิตด้วยทักษะใหม่

ในอดีตชาวบ้านในชุมชนเมืองสุรินทร์ต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงทางการเงินจากการรับจ้างรายวันที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในครอบครัว แต่ปัญหาดังกล่าวได้กลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม จากการส่งเสริมการฝึกอาชีพให้กับคนในชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจในครัวเรือนและชุมชน ด้วยการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ชาวบ้านจึงมีโอกาสในการเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ เพื่อสร้างอาชีพที่มั่นคงยิ่งขึ้น โดยมีกิจกรรมที่โดดเด่นดังนี้

การทำดินปลูกคุณภาพสูง มีการจัดอบรมพัฒนาอาชีพด้านการทำ "ดินรุ่งเรือง" ให้กับคนในชุมชนกว่า 50 คน โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการวิจัยบทบาทคนจนเมืองสุรินทร์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบท สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ทำให้ชาวบ้านมีทักษะในการผลิตดินปลูกเพื่อลดรายจ่ายและสร้างรายได้เสริม

การเย็บกระเป๋าผ้า: มีการจัดอบรมเย็บกระเป๋าผ้า โดยได้รับความร่วมมือจากกรมส่งเสริมการเรียนรู้ และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ที่สนับสนุนทั้งวิทยากรและอุปกรณ์ เช่น จักรเย็บผ้า ทำให้ชาวบ้านสามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายและเพิ่มรายได้ให้กับตัวเอง

การฝึกอบรมเหล่านี้ได้เปลี่ยนบทบาทจากชาวบ้านเดิมที่ต้องพึ่งพารายได้จากการรับจ้างรายวันซึ่งไม่แน่นอน มาเป็นผู้ผลิตที่มีทักษะเฉพาะทาง พวกเขาสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ของตัวเองได้ ทำให้มีโอกาสในการสร้างรายได้ที่มั่นคงขึ้น ซึ่งไม่เพียงแค่รายได้เสริม แต่ยังเป็นการวางรากฐานเพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการรายย่อยในอนาคต

นอกจากนี้ ในชุมชนยังได้มีการส่งเสริมการปลูกพืชผักไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน ทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน โดยใช้ดินปลูก น้ำหมัก และปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตขึ้นโดยเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองสุรินทร์ ซึ่งผลจากการดำเนินการดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนมีแหล่งอาหารที่ปลอดภัยและสดใหม่อยู่ใกล้ตัว ลดการพึ่งพาการซื้อจากภายนอก ซึ่งเป็นการลดรายจ่ายในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ยังช่วยลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงไป และช่วยลดการพึ่งพาสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมโดยรวม อีกทั้งการปลูกผักในพื้นที่ว่างเปล่าช่วยเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่เคยรกร้างให้เป็นพื้นที่สีเขียวที่น่าอยู่มากขึ้น นอกจากนี้ กิจกรรมการปลูกผักและผลิตปุ๋ยยังเป็นการสร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ทักษะด้านการเกษตร สามารถนำไปต่อยอดได้ และการทำงานร่วมกันในพื้นที่ส่วนกลางยังช่วยเสริมสร้าง

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ทำให้ชุมชนมีความสามัคคีและเข้มแข็ง

พลิกพื้นที่สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ในอดีตพื้นที่รกร้างและทรุดโทรมเป็นปัญหาใหญ่ในหลายชุมชนของเมืองสุรินทร์ แต่ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านปัญหาเหล่านั้นได้ถูกเปลี่ยนให้เป็นโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน โดยชุมชนได้ร่วมกันจัดการพื้นที่สาธารณะที่รกร้างให้กลายเป็นพื้นที่สีเขียว และใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ยังมีระบบจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ โดยมีการคัดแยกขยะอย่างจริงจัง ขยะเปียกถูกนำไปทำน้ำหมักและปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ใน

ครัวเรือน ซึ่งช่วยลดต้นทุนการเกษตร ส่วนขยะรีไซเคิลถูกรวบรวมเพื่อขายเข้ากองทุนขยะเทศบาลเมืองสุรินทร์ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากสิ่งที่เคยมองว่าไร้ค่า

ผลลัพธ์ที่ตามมา คือ ชุมชนมีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ปราศจากขยะและแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค นอกจากนี้จะได้ประโยชน์จากรายได้เสริมแล้ว ระบบนี้ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บขยะของเทศบาลฯ อีกด้วย แสดงให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์สามารถสร้างผลลัพธ์ที่ดีได้ทั้งต่อคน สังคม และสิ่งแวดล้อม

สร้างบ้าน สร้างอาชีพ สู่การเป็นต้นแบบชุมชนที่ยั่งยืน

การขับเคลื่อนงานของชุมชนเมืองสุรินทร์ไม่ได้จบลงที่การมีบ้านมั่นคง แต่ได้สร้างความภาคภูมิใจและเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่นๆ โดยมีชุมชนจากหลายจังหวัดเข้ามาศึกษาดูงานการพัฒนาที่อยู่อาศัยและการสร้างอาชีพ เช่น การเย็บกระเป๋าผ้าและการทำดินปลูกคุณภาพสูง ความสำเร็จนี้เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนได้รับบ้านและระบบสาธารณูปโภคที่ดี มีกองทุนที่คอยดูแลยามเจ็บป่วยและเสียชีวิต และยังต่อยอดไปสู่การฝึกอาชีพ **ทำให้ชาวบ้านกว่า 150 ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิมถึง 2-3 เท่าต่อวัน** ซึ่งไม่เพียงช่วยลดภาระหนี้สินในครัวเรือน แต่ยังสร้างทักษะอาชีพและเกิดการจ้างงานภายในชุมชน เกิดความเกื้อกูลและความร่วมมือที่เข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม เพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืน ชุมชนยังต้องการการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง การสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาสานต่อ และการเชื่อมโยงกับภาคเอกชนเพื่อเสริมความแข็งแกร่งในการทำงานต่อไป